

ISSN2464-0344

Res novae

Revija za celovito znanost
Journal for Integrated Science

Ivo Kerže

GILSONOVO IN KLASIČNO TOMISTIČNO RAZUMEVANJE MOGOČEGA
PRI SV. TOMAŽU AKVINSKEM

Anže Tržan

JEZUITSKA SINTEZA KOT SREDNJA POT MED TRADICIONALNIMI
IN RAZSVETLJENSKIMI SPOZNAVNI MI TEORIJAMI

Tomaž Ivešić

SPOLNA VZGOJA KNEZOŠKOFA DR. ANTONA BONAVENTURE JEGLIČA

Jernej Letnar Černič

SKRBNI PREGLED VARSTVA ČLOVEKOV IH PRAVIC IN OKOLJA
V DOBAVNIH VERIGAH NAJVEČJIH GOSPODARSKIH DRUŽB:
PRIMER NEMŠKEGA ZAKONA O DOBAVNIH VERIGAH

Balázs Szabó and Zsolt Nemeskéri

ECONOMIC STRUCTURE FORMATION AND THE ROLE
OF DEPENDENCE: A CHRISTIAN VIEWPOINT

Fakulteta za pravo in ekonomijo, Katoliški inštitut
Faculty of Law and Economics, Catholic Institute

LETNIK 9 • 2024 • ŠTEVILKA 2

Res novae

Res novae: revija za celovito znanost

Izdajatelj in založnik:

Fakulteta za pravo in ekonomijo, Katoliški inštitut

Naslov uredništva:

Res novae, Krekov trg 1, 1000 Ljubljana, Slovenija

Odgovorni urednik:

Andrej Naglič

Glavni urednik:

Matic Batič

Spletni naslov:

<http://www.katoliski-institut.si/raziskovanje/res-novae>

E-pošta:

matic.batic@kat-inst.si

Uredniški odbor:

Philip Booth (St Mary's University, London, Velika Britanija), Mihai Dragnea (Universitetet i Sørøst-Norge, USN Handelshøgskolen, Vestfold, Norveška), Andres Fink (Pontificia Universidad Católica Argentina, Facoltad de Ciencias Sociales, Buenos Aires, Argentina), Aleksandra Kostić Tmušić (Univerzitet u Prištini, Filozofski fakultet, Kosovska Mitrovica, Srbija/Kosovo), Simon Malmenvall (Univerza v Ljubljani, Slovenski šolski muzej, Ljubljana, Slovenija), Aleksej Martinjuk (Respublikanski institut višje šole, Minsk, Belorusija), José Ignacio Murillo (Universidad de Navarra, Instituto Cultura y Sociedad, Pamplona, Španija), Mitja Steinbacher (Katoliški inštitut, Fakulteta za pravo in ekonomijo, Ljubljana, Slovenija), Dorina Dragnea (Institutul Național Al Patrimoniului, Bukarešta, Romunija), Anton Stres (Katoliški inštitut, Fakulteta za pravo in ekonomijo, Ljubljana, Slovenija).

Redakcija te številke je bila zaključena 17. 12. 2024.

Tisk:

Itagraf d. o. o., Ljubljana

Oblikovanje in prelom:

Breda Sturm

Naklada:

100 izvodov

Letna naročnina:

28€ (Slovenija), 40€ (Evropa), 57\$ (ostalo navadno),

66\$ (ostalo prednostno)

ISSN (tiskana verzija): 2464-0344

ISSN (elektronska verzija): 2464-0352

Res novae

Revija za celovito znanost
Journal for Integrated Science

SPIRITUS
AUTEM
VIVIFICAT

LETNIK 9 • 2024 • ŠTEVILKA 2

Vsebina

Ivo Kerže

Gilsonovo in klasično tomistično razumevanje mogočega
pri sv. Tomažu Akvinskem

7

Anže Tržan

Jezuitska sinteza kot srednja pot med tradicionalnimi
in razsvetljenskimi spoznavnimi teorijami

39

Tomaž Ivešič

Spolna vzgoja knezoškofa dr. Antona Bonaventure Jegliča

75

Jernej Letnar Čerňič

Skrbni pregled varstva človekovih pravic in okolja
v dobavnih verigah največjih gospodarskih družb:
primer nemškega zakona o dobavnih verigah

113

Balázs Szabó and Zsolt Nemeskéri

Economic Structure Formation and the Role of
Dependence: A Christian Viewpoint

143

Tomaž Ivešić¹

Spolna vzgoja knezoškofa dr. Antona Bonaventura Jegliča

Izvleček: Ljubljanski knezoškof Anton Bonaventura Jeglič se je na škofijski sinodi leta 1908 zavezal, da bo napisal knjižice, ki bodo poučile vernike o osnovah katoliške vere in morale. Projekt je bil široko in sistematično zasnovan. Ciljna publika je bila tako obeh spolov in vseh starosti. Jegličevo neprevindnost pa so ob izdaji prve brošure *Ženinom in nevestam* izkoristili liberalci, ki so pričeli z neusmiljeno gonjo. Zadeva se je konec leta 1909 umirila in naslednje leto je lahko Jeglič spisal še štiri izobraževalne knjižice, namenjene različnim skupinam vernikov. Nauki v treh knjižicah, *Mladeničem* (II. zvezek: *Življenje po veri*), *Staršem: pouk o vzgoji* in *Dekletom* (I. zvezek: *Krščansko življenje*) po eni strani temeljijo na katoliškem moralnem nauku, po drugi pa odražajo tudi tedanje stanje stroke. Jeglič je namreč prebiral veliko zdravniških knjig in spisov.

Ključne besede: Anton Bonaventura Jeglič, *Ženinom in nevestam*, spolni pouk, katoliška morala, kulturni boj

¹ Dr., docent, Fakulteta za slovenske in mednarodne študije, Nova Univerza, Mestni trg 23, 1000 Ljubljana, Slovenija, tomaz.ivesic@fsms.nova-uni.si, ORCID: 0000-0002-7456-7726.

Abstract: At the Diocesan Synod of 1908, the Prince-Bishop of Ljubljana, Anton Bonaventura Jeglič, undertook to write booklets to teach the faithful the basics of the Catholic faith and morals. The project was broadly conceived and systematic. The target audience included both genders and all ages. However, Jeglič's oversight during the publication of the first brochure, *To Grooms and Brides*, was exploited by liberals, who began an unrelenting campaign against him. By the end of 1909, the situation calmed down, and the following year Jeglič was able to write four more educational booklets for different groups of believers. The teachings in three of the aforementioned booklets – *To Young Men* (Volume II: *Life According to the Faith*), *To Parents: Education Guidance*, and *To Young Women* (Volume I: *Christian Life*) – are, on the one hand, based on Catholic moral teaching, but on the other hand, they also reflect the state of the profession at the time, as Jeglič read many medical books and writings.

Keywords: Anton Bonaventura Jeglič, *To Grooms and Brides*, sexual education, Catholic morality, culture wars

Uvod

Knezoškof Anton Bonaventura Jeglič (1850–1937) je bil že v času svojega življenja znan kot velik zagovornik boja proti spolnemu pohujševanju. Že ko je Ivan Cankar na prelomu iz 19. v 20. stoletje izdal svojo *Erotiko*, naj bi kupil celotno naklado in jo dal sežgati. Ta poteza ni imela zelenega učinka, saj sta pisatelj in založnik pripravila drugo izdajo, s čimer je Jeglič dosegel le zelo dobro promocijo Cankarjevega dela. Še večje razburjenje se je pojavilo ob postavitvi Prešernovega kipa na Marijinem trgu pred frančiškansko cerkvijo leta 1905, ko je Jeglič javno nastopil proti golemu oprsju muze nad Prešernovo glavo (Nadrah 2010, 163). Poleg tega se je knezoškof skušal bojevati za celovito katoliško moralo svojih vernikov tudi z izdajo cele vrste knjižic, ki naj bi po eni strani le-te poučile o katoliških moralnih osnovah o spolnosti, po drugi pa jim tudi podale osnovno znanje o tem področju. Leta 1908 je tako začel s pisanjem najbolj znane med omenjenimi brošurami z zgovornim naslovom *Ženinom in nevestam*, ki je zaradi za tedanji čas sorazmerno natančnih opisov spolnosti v javnosti na Kranjskem sprožila pravi vihar, pri čemer so Jegličevo nespretnost najbolj izkoristili njegovi liberalni nasprotniki.

Namen te razprave je predstaviti ozadje Jegličevih knjižic ter izbruh in potek afere ob izdaji *Ženinom in nevestam*. Afera je v slovenskem zgodovinopisju sicer že bila predstavljena, pri čemer velja izpostaviti zlasti disertacijo Jegličevega nekdanjega tajnika Jožeta Jagodica (1899–1974), ki je nastala že leta 1944. Pričujoča razprava sintetizira dosedanje poznavanje te tematike, pri čemer afero umešča v širši kontekst Jegličevih prizadevanj za vzgojo najširših krogov svojih vernikov, pri čemer se ni obotavljal zaiti tudi na tabuizirana področja. Pri

tem se poleg analize samih knjižic naslanjam zlasti na Jegličeve dnevniške zapise ter objave v *Škofijskem listu*, natančno pa analiziram tudi vsebino in diskurz njegovih kritikov. Končno razprava tudi predstavlja, v kolikšni meri se je Jeglič pri pisanju opiral na zdravnike oz. strokovnjake s področja medicine.

Osnovni metodološki pristop predstavljajo načela t. i. cambridške šole intelektualne zgodovine. Šola temelji na delu Quentina Skinnerja in Johna Pococka, čeprav se prepleta z učenjem številnih drugih političnih filozofov, ki so izšli iz Cambridgea v petdesetih letih 20. stoletja. Skinner je zagovarjal kontekstualni pristop k intelektualni zgodovini oz. »historicistični« kontekstualizem, po katerem je pomen ideje razumljiv šele v širšem, historičnem kontekstu izgovorjenega – tako verbalno kot pisno. Na ta način »lingvistični« kontekst ideje obstaja šele v širšem okolju teorij, dokumentov in izjav, ki so kategorizirane kot »speech acts« (tj. namen in učinek, ki ga ima »izgovorjeno« na prejemnika), slednje pa je implicitno – ali eksplicitno – relevantno za določeno idejo. Pomen in smisel izgovorjenega (oz. zapisanega) je torej odvisen od zgodovinskega konteksta. Eno od osnovnih načel intelektualne zgodovine je namreč to, da ideja nikoli ne more biti povsem ločena od sveta (Pocock 1987; Skinner 1969; 2002).

Brošuricam na pot

Jegličevo odločitev za pripravo izobraževalnih brošuric je treba razumeti v kontekstu njegovega vsestranskega pastoralnega delovanja, zlasti številnih vizitacij. Jeglič je namreč ogromno potoval po župnijah svoje škofije; v času svojega škofovanja, od leta 1898 do leta 1930, je opravil okrog 1800

kanoničnih vizitacij (Jagodic 1952, 10). Svoja opažanja je zapisoval v dnevnik (Jeglič 2015), s pisanjem v *Škofijskem listu* pa jih je delil tudi s svojimi duhovniki. Tako je leta 1908 pisal o pomembnosti dobre vzgoje otrok in opozarjal na škodljive posledice uživanja alkohola pri otrocih:

Opojna pijača je za otrokov telesni razvoj škodljiva; posebno škoduje razvitku možgan, ki so duši za mišljenje neobhodno potrebni. [...] Torej ne dajajte otrokom ne vina, ne žganja, marveč jim vzbujajte v srcih gnjus do teh opojnih pijač; ne dajajte zjutraj ne sebi, ne otrokom čaja z žganjem, ali z rumom, ali s špiritom! (*Škofijski list* 1908, št. 2)

Dalje je opozarjal mladino pred popivanjem in ponočevanjem, ki razvnemajo strasti, vendar o teh dejanjih ni želel natančneje razpredati. K razvnanju strasti je po njegovem pripomogel tudi ples, ki je »huda, bolj ali manj skrivna poželjivost« (Ibid.).

Da bi dobil širšo podporo v boju zoper pohujšano mladino, pijančevanje, nepravilno vzgojo otrok, za pravilen pouk ženinom in nevestam in podobno, je Jeglič sklical škofijsko sinodo v avgustu leta 1908, na kateri so se razvnele strasti med duhovniki. Ko se je bral škofov spis o tem, kaj naj se ženinom in nevestam pove o spolnem življenju, da bi jih pravilno poučili, je generalni vikar Flis kar majal z glavo, neki Kočevar, po spominu Ignacija Nadraha naj bi šlo za župnika Kreinerja, pa je vzkliknil: »*Das würde ich mich meiner leiblichen Schwester nicht getraut zu sagen!*«² (2010, 164). Sam Jeglič je o sinodi v svoj dnevnik zapisal:

2 »Tega si še svoji rodni sestri ne bi drznil reči« (prevod: Tomaž Ivešič).

Pri obravnavi *de doctrina christiana* [o krščanski doktrini]: kako naj se otroci vzgajajo, da spolno čisti ostanejo, kako naj se pri izpovedih zasledujejo zamolčani grehi *contra st. decalogi praeceptum* [proti šesti Božji zapovedi], kako naj se mladina *de licitis et illicitis* [o dovoljenem in nedovoljenem] poučuje, kako naj se poučujejo ženini in neveste, je bila razprava skoraj strastna. [...] Sedaj bo treba poskrbeti, da se določila in navodila sinode ponatisnejo, onda pa izpeljejo. Mnogi duhovni so želeli, naj se izpusti navodilo za spolni pouk otrok, navodilo za izpovedovanje in navodilo za pouk ženinov! Celó moj tajnik Dostal mi je prišel prigovarjat. Meni se pa ravno ta navodila dozdevajo najbolj važna, najbolj dalekosežna od vseh drugih. Sestavil sem jih na temelju večletnih izkušenj in po goreči molitvi. Kar se mi je poslalo prigovorov, prav nobeden ni kaj posebnega, da, predsodki duhovnov in preslabo razumevanje dotičnih vprašanj me nekako še bolj nagiba, da ostanem pri svojem sklepu; vendar pa bom še Dr. Fr. Ušeničnika in patra F. Roldina S J. še za svet povprašal (Jeglič 2015, 422).

Jeglič je bil znan po svoji trmasti volji, predvsem pri duhovnikih, ki so o njem – seveda zelo subjektivno – sodili: »Med Slovenci so najbolj trmasti Gorenjci, med Gorenjci Begunjci, med Begunjci pa najbolj Jeglič in med Jeglič pa najbolj škof A. B. Jeglič« (Škerbec 1957, 87). Kljub tej trmi je Jeglič pozval v *Škofijskem listu* še ostale duhovnike, naj se vključijo v izboljševanje njegovih načrtov:

Ako kateri nezadovoljnih gospodov sestavi boljši načrt, mu bom iz srca hvaležen, samo če bo načrt prevzel vsa glavna vprašanja, ki spadajo na vzgojo otrok. Ker se mora obdelati vsa tvarina, zato se mora pouk vršiti sistematično

po previdno sestavljenem načrtu. Ako se v načrtu logično vsa vprašanja telesne in dušne vzgoje razvrste, je načrt gotovo sem ter tja bolj težak, praktičnost pa zavisi o načinu, kako se posamezna vprašanja izpeljejo (*Škofjski list* 1908, št. 2).

Navodila, sprejeta na sinodi, je po nekaterih popravkih dal Jeglič natisniti, nato pa je duhovnike prosil, naj jih dosledno preberejo. Enako naj bi veljalo za njegove knjižice, napisane staršem, mladeničem in dekletom, ženinom in nevestam (*Škofjski list* 1909, št. 2). Od tod torej že omenjena sistematičnost reševanja problema, po horizontali (poučiti oba spola) in vertikali (tako starejše kot mlajše).

Da bo spisal knjižice, se je Jeglič obvezal že na sinodi avgusta 1908 (Jeglič 2015, 444), vendar jih je resno pričel pisati šele v letu 1909. V novem letu je sklenil »sebe še bolj premagovati«; zapisal je, da vsak dan moli za blagoslov pri »spisovanju nameravanih knjig« (Ibid., 440). Sredi marca je bil že dovršen prvi spis, namenjen staršem. Jeglič ga je poslal msgr. Alešu Ušeničniku, da ga prebere in oceni. Ušeničnik mu je odgovoril, »da je pouk točen, nežen in ljubezniv ter zares lep«, vendar ga je skrbel »prenatančen pouk o telesni vzgoji in o spolnih stvareh«, zato je Jeglič spis poslal še prelatu Andreju Kalanu in zdravniku dr. Dolšaku, da še onadva povesta svoje mnenje (Ibid., 445).

Konec marca je nato Jeglič zapisal v dnevnik:

Kanonik Kalan mi je vrnil rokopis *Staršem*. On pravi: da bi mojemu ugledu škodovalo, ako bi izdal pod svojim imenom, ker je čustvovanje ozir škofa pri ljudstvu jako nežno in bi se pohujšali, ko bi jaz take stvari pisal. O dr. Dolšaku

trdi, da je popolnoma zoper to, da bi laik pisal o zdravilniških predmetih (o materah, kako naj bodo pred porodom etc.). Laik naj le dobesedno prepiše navodila zdravniška in naj dotičnika citira; pripravljen pa je prvi del končno redigirati, nazadnje se mi priporoča, naj navodilo izdajo skupno zdravnik, pedagog in moralist, jaz naj pa predgovor napišem. Zadevo bom premislil in morda zadnji predlog sprejel. V srcu sem prepričan, da je ves pouk potreben. Saj starši, matere morajo vedeti, kaj je ob času po spočetju in po porodu potrebno zanje in otročička, da oba zdrava ostaneta. Tudi kar sem napisal o spolnem pouku, je pri nas deloma potrebno, deloma koristno. Mislim, da se ne motim: bojim se pa vendarle, da me ne bi premotila kaka »*idea fixa*« [trda, zapečateni ideja]. Premišljeval bom in molil (Ibid., 446).

Petega aprila si je Jeglič v dnevnik zabeležil, da je že končal spis *Dekletom* in da mora hitro dokončati še podobnega za mladeniče, saj se razuzdanost bliskovito širi. Tri dni kasneje pa si je zabeležil, da je Aleš Ušeničnik spis *Dekletom* »ugodno ocenil«, kakopak ga je dal v branje še prelatu Kalanu (Ibid., 447–448).

Jeglič ni miroval niti glede svojih obiskov po župnijah. Proti koncu julija je ob birmovanju veliko spovedoval in v dnevniku ugotavljal:

Otroci, mladeniči in dekleta so premalo poučeni: od tod precej grehov *contra VI. decalogi praeceptum* [proti šesti Božji zapovedi]. Tudi neveste in ženini, mladi možje in mlade žene so premalo poučeni *de vita conjugali et de matrimonio* [o zakonskem življenju in o izvrševanju zakona].

Oh, dosti žena je zato v spodnjih delih telesa bolehnih. O kako so se mi zahvaljevali, ko sem jih o priliki bolj točno poučil. Zopet sem se prepričeval, da je moja metoda, ako-ravno nevarna, vendarle prava (Ibid., 449).

Na podlagi takšnih izkušenj, ki jih je doživel v praksi, je spisal tudi knjižico *Ženinom in nevestam*. To je skupaj s knjižico *Staršem* konec septembra poslal v tiskanje, ki bi se naj končalo novembra. Ob tem je upal: »Bog daj, da bota pripomogla za večjo čistost pri mladini, za večjo pazljivost pri starših, za čistejše zaroke in svetejše poroke!« (Ibid., 456) Jeglič je še naprej dosti spovedoval – tudi po več ur skupaj – in delil bodočim mladoporočencem svoj nauk. Sam pravi, da so mu bili za ta pouk hvaležni in je bil zato vesel, da je dal spis v tiskanje. Pri tem je vredno opozoriti na posebnost Jegličevega spovedovanja. Jeglič je namreč spovedanca tako rekoč prisiljeval v priznavanje grehov. Takšno spovedovanje je pričakoval tudi od svojih duhovnikov, ki pa mu niso sledili. Znano je, da mu je leta 1915 prelat Kalan dejal, »da gre predaleč«, da do tja ni šel še noben škof, noben papež, noben svetnik. Duhovniki so se izgovarjali še na kanonsko pravo in tudi na načela moralistov, »da se je bolje zadovoljiti z nepopolno spovedjo, kakor pa biti z enim samim neprevidnim vprašanjem spovedancu v spotiko« (Jagodic 1952, 40–41).

Od tod tudi mnogokrat v dnevniku zapisane »popravljen« ali »ponovljene« spovedi. Izpostavimo lahko dva takšna zapisa, ki jih je škof zabeležil po tem, ko je zapisal, da je spovedoval:

Bili so fantiči in deklice. Do 12–13. leta so dosti nedolžni; s tem časom se pa začenja *masturbatio* [samozadovoljevanje] pri mnogih; ker jih nikdo ne vpraša, povedati pa

ne morejo, greh zaostane. Precej spovedi smo ponovili: dečke in deklice sem poučil, dobro so razumevali in nauk drage volje sprejeli. (Jeglič 2015, 457)

Nekaj dni kasneje pa je zapisal:

Pri mladini zopet samooskrumbe; dijakov skoraj nobeden ni zamolčeval, dekleta pa mnoge. Popravljali smo; spovedanci so bili hvaležni. [...] Pri mlajših ženah sem opazil, da o zakonski [praksi] niso prav nič poučene; pri fantičih in dekletih pa zopet navadne grehe, večkrat zamolčane. Koliko smo popravili in kolika hvaležnost po točnem pouku. Kako neizmerno usmiljeno in prizanešljivo je božje Srce Jezusovo! Opazil sem, da g. župnik prav nič ne poseže v življenje župljanov: koliko je plesov in grehov z njim združenih! Dobra je mladina, *sed pastorem non habet* [toda nima pastirja], pa pride peklenski volk in jih smrtno rani ... (Ibid., 458–459)

Jeglič je sicer menil, da pri spovedovanju ne pretirava. V svoj dnevnik je tako zapisal:

Spovedujem natanko: pazim, da ne zaidem predaleč, ampak le toliko, kolikor mora biti in bom mogel pred Bogom odgovarjati. Ker se ljudje vedno bolj k meni za spoved drenjajo, mislim, da zadenem potrebo njihovega srca in da jim tudi ustrežem. Molim v ta namen veliko in čudno, kako Bog molitev usliši. (Ibid., 457)

Ženinom in nevestam

Medtem ko sta bili deli *Staršem* ter *Ženinom in nevestam* v tisku, je Jeglič na Goričanah v miru pisal že naslednje delo *Mladeničem*. Prvi zvezek, ki govori o veri, je dokončal že sredi oktobra. Mislil je, da bo knjižica imela samo 30 strani, a se je razpotegnila na 103. Začel je pisati tudi drugi zvezek; namenjen je bil življenju po veri. Konec oktobra je bila »rdeča brošurica« *Ženinom in nevestam*, kakor je dobila ime po rdečih platnicah, naposled natisnjena (Jeglič 2015, 460). Zanimivo je, da v Jegličevem dnevniku nikjer ne zasledimo, da bi rdečo brošurico dal pred tiskanjem komu v branje, niti se ni o njej s kom posvetoval, kot je to storil pri spisu *Staršem* ali pa *Dekletom*. Jeglič je to delo spisal po svoji volji in ga neposredno poslal v tiskanje, čeprav je že pri drugih spisih naletel na opozorila in neodobravanja. Tako tudi bolje razumemo besede koprsko-tržaškega škofa Franza Xaverja Nagla, ki je dejal, da je razlika med njim in Jegličem v tem, da je on Nagel, Jeglič pa prenašel (Škerbec 1957, 87).

Za razburjanje, ki je sledilo, si je bil Jeglič kriv sam, saj je želel, da knjižico berejo vsi, ne le mladoporočenci. Najbrž pa ni pričakoval, da bo na prva neodobravanja naletel pred lastnim dvoriščem. V dnevniku je tožil:

Knjižico *Ženinom in nevestam* sem po vodji Katoliške bukvarne hotel naznaniti v *Domoljubu*: toda naznanilo so bukvarni vrnili! Katoliško tiskovno društvo ni hotelo knjižic založiti, sedaj jih pa tudi po svojih listih noče priporočiti! In to store proti svojemu škofu! Ne zamerim: hudi so predsodki. V knjižici vzbujam pravi pojem o svetosti zakona, o obveznosti zarok in učim vse, kako se posluževati zakonske združitve, da ne bo greha in ne bo škode za zdravje.

Ko bi jo le tudi zakonski hoteli čitati. Pa tudi odrasli mladeniči jo smejo in dekleta. Naučili se bodo prav in spoštljivo misliti o tem, na kar zmeraj mislijo in zmeraj požeje, toda sramotno in grešno! Sodeči po strastnih debatah ob času sinode sodim, da bo knjižica razburila tudi duhovne po deželi. Nič ne de! Delal sem iz čistega namena in podal potrebnega pouka v sicer kočljivi, toda nujni potrebi. (Jeglič 2015, 461)

Vendar je rdeča brošura sprožila val kritik po vsem slovenskem ozemlju. Kot je menil Ignacij Nadrah, so liberalni listi »mislili, da jim je zdaj dana prilika, da škofa, ki je zadal liberalizmu toliko porazov, popolnoma uničijo« (Nadrah 2010, 164). Liberalno časopisje je planilo nad Jegliča in ga po časopisih napadalo, vendar mu je ravno s tem, zanimivo, delalo zelo dobro promocijo, podobno kot jo je Jeglič naredil Cankarju. Jeglič o rdeči brošurici v svojem dnevniku trdi:

Iz bukvarne so mi sporočili, da hodijo prav močno po njo, posebno od stranke liberalne; narodna bukvarna je nekaj naročila in izložila, danes jih je prišlo veliko, ki bi knjigo radi imeli. Rekel sem, naj jo za sedaj ne prodajajo, ampak samo župnim uradom pošljejo za ženine in neveste, katerim je namenjena. Hočem počakati, da vidim, kaj bodo liberalci naredili in kaj zasnovali zoper mene. Čudno, da se za njo najbolj zanimajo oni ljudje, ki o nečistih grehih govore, pišejo in v njih žive! To knjižico naj le bero: saj je v njej točen katoliški nauk in mislim, da povedan spodobno. Toda vidim, kako so ljudje poželjivi po »seksuelnih« stvareh. Ako bom poniževan in se zoper mene kaj zlorabi, potrpel bom in molil (Jeglič 2015, 461).

Jeglič se ni motil. Liberalci so izdali zeleno brošurico, v kateri so se norčevali iz Jegličeve rdeče. Iz konteksta so iztrgali mnoge citate in napadali škofa. V zeleni brošurici so zapisali, da se je Jeglič s tem delom proslavil in da v njej daje pouk »ali po besedah Sv. pisma, ali po židovskih spolnoprožetih pamfletih, ali po svojih lastnih izkušnjah, to bo on sam opravil s svojo vestjo« (Kritik 1909a, 2). Zapisali so še, da je škof sicer imel dober namen, a da je »temeljito grešil«, kar naj bi veljalo že za vse, česar se je lotil v škofiji. Dejali so, da škof vidi povsod samo blato, ter se obregnili ob natančen spolni pouk (Ibid., 3–10). Za zgled so si raje vzeli duhovnika Janeza Zabukovnika, ki je v svoji knjigi nekaj let prej na isto temo zapisal:

Več in bolj jasno ne morem o tem tukaj govoriti, opomnim pa, da kdor bi kdaj dvomil o čem, ali žali zakonsko čistost ali ne, mora vprašati izpovednika, v dvomu ne sme ničesar storiti. Tukaj povem le splošno, da je gotovo greh vse, kar se naravnost stori zlasti zoper prvi poglavitni namen sv. Zakona, ali kar se stori iz same poželjivosti. Nekatere reči so samo mali, nekatere pa tudi smrtni greh. (Zabukovnik 1907, 53)

Zaključne misli zelene brošurice so bile še posebej ostre:

V vseh zadnje navedenih odstavkih je škof zagrešil ne samo čut sramežljivosti, ampak pregrešil se je tudi proti skromnemu medicinskemu znanju navadne babice. Zdravnika, ko bere te nauke, mora obiti smeh pomilovanja; da bi se nad tem jezil, se ne izplača. Ko bi bil škof vprašal vsaj kakega zdravnika! Zakaj se ni zaupal svojemu domačemu zdravniku dr. Robidi ali pa svojemu prijatelju dr. Zajcu. Prvi bi ga preiskal kot psihiater, drugi kot veščak

za notranje bolečine, in ta brošura bi šla s škofom vred v kako zdravilišče. (Kritik 1909a, 16–17).

Jeglič je bil zaradi liberalnih napadov čisto potolčen, v dnevniku je potožil:

Strašno je hudo radi brošurice; čita se glasno po gostilnah in po hišah, tudi v tobačni tovarni, razširja se po okolici. Liberalci so veseli, naši žalostni. Prodajali so knjižico po 5 K (cena ji je 30 k). Hudo so zoper mene govorili. Danes so mi kanoniki pri seji izrazili svoje obžalovanje, da sem to izdal. – Kaj se hoče: to je za mene hud udarec, najhujši od vseh do sedaj. Kriv sem, da sem jo pustil javno prodajati, ne pa samo po župnih uradih ženinom in nevestam. – Že sinoči sem sklenil, da nameravanih brošuric ne tiskam; kar je tiskano, naj se uniči. [...] Prišel je k meni faktor iz tiskarne in rekel, da so že pred izvršitvijo tiska morali liberalci znati za knjigo, da imajo špijone v naši tiskarni. Imel sem dober namen, le neroden sem bil: sedaj moram potrpeti, ker sem močno ponižan. Žal mi je, da trpe naši ljudje, da bo morda trpela naša stranka in da se je toliko mladine pohujšalo ... *Propitius esto mihi Domine* [Gospod, bodi mi milostljiv]. (Jeglič 2015, 461)

Do splošne prodaje knjižice je prišlo, ker se knjigotržec ni držal dogovora, da se brošurica prodaja samo duhovnikom (Jagodic 1944, 46). Da so liberalci res imeli nekega »špijona« v tiskarni, nam govori natiskani datum na hrbtni strani zelene brošurice, to je 3. oktober 1909. Od tod sledi, da je bila natisnjena še pred izdajo škofovega spisa (Kritik 1909a, 17). Jeglič je bil zaradi vsega dogajanja zelo potrta, mislil je celo podati svoj odstop. Nadraha se spominja, da so tercialke, pretirano pobožne žene, pljuvale v škofijsko palačo, ko so hodi-

le mimo, ostali ljudje pa so se norčevali na vsakem koraku. Liberalci so ga namreč »proglasili za pornografa«. Nadrah je zapisal: »V nekem nemškem leksikonu sem bral pri besedi Jeglič med drugim, da je pornograf« (2010, 164).

O čem je Jeglič v rdeči brošuri sploh pisal? Knjižica je razdeljena na tri dele, ki se nanašajo na čas pred poroko, na dan poroke in čas po poroki. V delu, ki se nanaša na čas pred poroko, škof razlaga o svetosti zakona, kjer si pomaga s svetopisemskimi citati. Razpreda o pomembnosti zaroke in zapiše, da je razdrtje zaroke brez veljavnega razloga smrtni greh; razdre jo lahko samo cerkvena oblast in oba zaročenca morata biti s tem zadovoljna oz. se morata raziti sporazumno. V nadaljevanju pojasnjuje, zakaj se je greh poročiti s sestro/bratom ženina/neveste ali s kom od sorodnikov. Nato razglablja o tem, zakaj morata zaročenca do poroke ostati »čista«, in ob tem podaja zanimivo razlago, kako nečiste misli vplivajo na poželenje. »Ker so možgani telesa po hrbtenici in družih živcih spojeni s spolnimi udi, se dogodi, da take misli na ono naslado razdražijo telesne spolne dele ter vzbude nekako podobno naslado, katera zopet silno vleče in nagiba na telesno združitev« (Jeglič 1910e, 9). Nato ponuja različne rešitve, kot so redna molitev, prejemanje zakramentov, izogibanje temu, da sta veliko časa na samem itd. (Ibid., 12–14) Drugi del, ki govori o sami poroki, je zmerno napisan, brez žgečkljivih podrobnosti. Jeglič razlaga pomen poroke in njen postopek. Dalje razlaga o tem, kako je treba biti na svatbi zmeren pri hrani in pijači, precej pa ga moti ples, še posebej, če se preveč spije in ples vzbuja poželenje. Pri tem navaja primer deklince iz svoje rodne vasi, ki je prišla v roke izprijenemu mladeniču in zanosila. Postala je mati in bila osramočena (Ibid., 14–21). V tretjem delu knjižice se nahaja tisti del, ki se je zdel liberalcem najspornejši. Ko govori o

zakonski združitvi, pravi: »Ta združitev ima pa tudi namen moža in ženo obvarovati od nečistovanja; zato je dopuščena tudi pri nerodovitnih, v starosti, v času nosečnosti. Ona je nazadnje sredstvo, da se ohrani, pokaže in še bolj vname zakonska ljubezen med možem in ženo.« (Ibid., 25)

Omenjeno izpodbija misel, ki jo je škof zapisal na strani 30, da lahko pride do združitve samo zaradi »zaroditve otrok«. Naj kot primer navedemo še opisovanje, kako naj do združitve pride:

Združitev naj se izvrši kar mogoče sramežljivo: dopuščeno je vse, kar je za združitev potrebno. Mož in žena ne grešita, če se dogodi kak pogled po telesu ali kak dotikljaj kamorkoli. Vendar pa naj se mož ozira na nežno sramežljivost svoje žene; saj je sveta sramežljivost največja lepota žene in najboljše zagotovilo družinske sreče in zadovoljnosti. Zato naj mož ne sili žene, da bi se njega dotikovala na spolni del telesa; tudi mož naj ne dotikuje žene na tem delu, ker je nespodobno in bi mogel ženo tam pokvariti, kar bi bilo za oba jako mučno in žalostno. [...] O tem času morata biti dušno in telesno prav razpoložena. Telo naj bo zdravo in odpočito. [...] Mož naj žene ne sili, ako je utrujena, preslabotna, bolehana, pa ga prosi, naj je za sedaj ne nadleguje; žena pa naj bo možu rada po volji, ako le količkaj more. Mož in žena se moreta združiti katerikoli čas; svetovala bi se pa bolj zgodna jutranja ura, ko je spanje povrnilo telesne moči in je tudi duša bolj mirna (Jeglič 1910e, 25–26).

Upravičena ali neupravičena kritika je imela drugačen učinek od tistega, kar so pričakovali liberalci. Ko Jegliču ni uspelo posredovati pri zaplembi zelene brošurice, so začeli kato-

ličani oz. Kmečka zveza prirejati shode v podporo svojemu škofu. Prvi takšen je bil v Kamniku 7. novembra 1909, ko je zbranim med drugimi govoril poslanec Janez E. Krek. Na koncu so poslali Jegliču izjavo popolne vdanosti in, kakor je škof zapisal v dnevnik, je to »bil prvi žarek srčne tolažbe, ker sem bil res strašno potrta in sem si naredil ves načrt življenja v pokoju« (Jeglič 2015, 462). Vendar liberalci niso počivali. Na dan shoda v Kamniku so izdali še drugo zeleno brošuro. Ta je bila še ostrejša. Zahvaljevali so se katoliškemu časniku *Slovenec* za reklamo, ki jim jo je naredil za njihovo brošurico, ker je o njej toliko poročal, ter napovedali še izid tretje. Zapisali so, da Jegličev nauk sploh ni bil potreben, saj da je že vse napisal Janez Zabukovec, ter da ima škofova brošurica sicer nekaj lepih misli na začetku in na koncu, ki pa jih je prepisal od Zabukovca (Kritik 1909b, 2–4 in 9–13).

Zabukovčevo knjigo so priporočali v branje, saj jo »lahko dobi vsak otrok v roke in se ne more pohujšati tudi na mestih, koder pisatelj res z vso obzirnostjo omenja zakonsko združitev, spolno občevanje pred in po poroki. [...] Ta svetil hram naj ne oskrunjajo nepoklicani s svojimi pohotnosti prežetimi nauki, kakor je brošura Antona Bonaventura« (Ibid., 5).

Dodali so še: »Škofovi nauki o zakonski združitvi pa so zgolj le kup blata in smeti, nanešene iz vseh kotov, katerim ne moramo dati tukaj javnega izraza« (Ibid., 6). Obtoževali so ga lahkomiselnosti in trmastega početja, najhujša obtožba pa je bila, da je hotel zaradi slabega finančnega stanja škofije s knjižico zaslužiti. To naj bi dokazovali z dejstvom, da tiskarna ni hotela natiskati spisa, zato jim je plačal 800 kron za tiskanje vnaprej, bukvarni pa 200 kron za vezavo. Ker je moral dati denar vnaprej, naj bi zato ceno dvignil na 30 vinarjev, čeprav naj bi sprva znašala le 20 (Ibid., 7–9).

Na koncu so odgovorili še na kritike, da namenoma zastrupljajo javno moralo. »Ni naš namen širiti ta strup, ker če bi to hoteli, bi ostal naš namen brezploden. Kajti kar se je moglo od ljudske mase sploh zastrupiti, storil je to že davno pred našo 'zeleno' brošuro strup škofovskega rdečega izvirnika in vsled javne razprodaje v Katoliški bukvarni« (Ibid., 22). Zanimali so še »klerikalne« laži, da so oni izdali rdečo brošuro, da bi škofa blatili, ter trdili, da je to »posvinjenje« napisal škof sam.

Ker se je prirejanje shodov v podporo škofu nadaljevalo, so tudi liberalci stopili na plin. Tako so škofovo brošurico prevedli v nemški, hrvaški in italijanski jezik, v francoskih časopisih pa so ga označevali za pornografa. Jeglič je pisal nunciju na Dunaj, da mu obrazloži vso situacijo. Shodi so potekali zelo dobro, do decembra so jih priredili okoli 70. V Ljubljani sta na shodu govorila Krek in Ivan Šušteršič. Medtem je Jeglič prejemal podporo z vseh strani. Nemški zdravnik dr. Alfred Mahr, ki je bil liberalec, naj bi Jegliču dejal, da je prebral brošurico in da podpiše vsako besedo ter da je dostojno napisana (Jeglič 2015, 462–463).

Prav tako je nekaj let kasneje Jegliču podobno dejal dr. Peter Defranceschi in dodal, da je težava le v tem, da je prehitel čas in da ljudje za takšen pouk še niso dozoreli. Celo strogi škof Anton Mahnič se je za knjižico zavzel in zapisal v svojem uradnem listu:

Uzorni in revni biskup ljubljanski dobro poznavajući svoje vernike, smatrao je shodnim, da napiše lijepu knjižicu *Ženinom in nevestam*. Ta je knjižica strašnu prašinu uzvitlala u krugu liberalaca i bila im je kao scandalum pharisaicum [farizejsko pohujšanje]; ali strukovnjaci ju nazivlju zlatnom

knjigom i uspešnim lijekom za čuvanje djevičanske čistote i bračne nevinosti (Jagodic 1952, 201).

Liberalci še vedno niso odnehali. Spisali so tretjo zeleno brošurico. V njej so škofa obdolžili, da je sam prevedel knjižico v druge jezike in jo prodajal v tujini za mastne dobičke. Spravili so se tudi na Kalana, češ da je kot predsednik Katoliške tiskarne soodgovoren za škandal, da so dijaki knjigo še nevezano nosili iz tiskarne. Na koncu so dodali sklep: »Ne ovčice pastirja, pastir mora svoje ovčice voditi po pravi poti. Pastir pa, ki tega vodstva ni zmožen, naj gre med ovčice in se pusti voditi od boljšega pastirja! Za enkrat to naglašamo bodi naš protibračun s tem zaključen!« (Kritik 1909c, 28). To je bilo precej dvoumno, saj so na koncu knjižice že oglaševali z naslovom: *Modernist Anton Bonaventura v kritični luči*, vendar te publikacije javnost ni dočakala, saj je državni pravnik ta tretji zvezek že predhodno zaplenil (Jeglič 2015, 464). Če so se zadeve doma umirile, je medtem Jeglič dobival poročila, kaj o njem piše nemško časopisje. Izvedel je, da so liberalci brošurico delili med srednješolce. To ga je zelo potrlo. V dnevnik je zapisal:

Da se je šolska in druga mladina pohujševala, to me grozno peče, za celo življenje jim bo ostalo v glavi in srcu slabi vtis in spomin, da je to povzročil ljubljanski škof. Liberalci in prostozidarji so pa dosegli tudi ta svoj namen, da so očrnili duhovna, celo škofa in še bolj razvneli gnus in sovraštvo do duhovnov in do katoliške cerkve. (Ibid., 465).

Zadeva se je na koncu za Jegliča srečno iztekla in ob koncu leta je lahko v dnevnik zapisal: »Hvaležen sem Bogu tudi, da je pripustil silne napade name ob priliki moje brošurice. Vihar se je polegel in ljudstvo je cerkvi še bolj vdano, liberalci pa osramočeni« (Jeglič 2015, 467).

Tiskanje brošuric v letu 1910

V novo leto je Jeglič vstopil še odločnejši. Eden izmed ciljev, ki si jih je zadal, je bil tudi ta, da mora »pospeševati moralnost, posebno treznost in še bolj čistost po družinah, naj bolj pri mladeničih in dekletih«. Zapisal je: »Hodil bom tudi druge čase po župnijah spovedovat in pridigovat; razširjeval bom svojih pet brošuric (ravno sedaj se tiska *Mladeničem. Prvi zvezek. Obramba vere; Mladeničem. Drugi zvezek, Življenje po veri*: pride za njim na vrsto; ravno sedaj ga spisujem)« (Jeglič 2015, 468). Dva tedna kasneje je v dnevnik zapisal:

Rokopis *Mladeničem, Prvi zvezek. Obramba vere* se še pridno tiska. Natisnjenih je že šest pol, ostaneta še 2 in pol približno. Upam, da bo knjižica mnogo koristila. Te dni sem tudi dovršil navodila duhovnom v novem letu, kar vsako leto storim. Zdi se mi, da sem precej dobro spisal, pomagala mi je molitev. Ob koncu sem razglasil namen, kako bom že davno nameravane brošurice izdajal. Bom videl, kaj bodo duhovni rekli. Sedaj pride na vrsto brošurica: *Dekletom. Prvi zvezek. Krščansko življenje*. Toda moram ga prečitati in precej predrugčiti pouk o čistosti etc. in le toliko hočem povedati, kolikor moram, da dosežem svoj namen. Molil bom in Bog bo pomagal (Ibid., 469–470).

Konec januarja je odšel Jeglič v Rim, kjer so razumeli njegove namene, a vendarle mu je vatikanski državni tajnik, kardinal Rafael Merry del Val, rekel, da bi bilo bolje, če o tej »kočljivi zadevi« ne bi pisal. Podobno mu je dejal tudi papež (Jeglič 2015, 470–471; Jagodic 1957, 47). Vendar se Jeglič pri svojem delu ni dal pretirano motiti, pisanje knjižic mu je šlo vedno bolje od rok, postal pa je tudi previdnejši in pozornejši. V dnevniku je zapisal:

Ravnokar sem nesel v tiskarno rokopise: *Dekletom. I. zvezek. Krščansko življenje*. Rokopis sem še enkrat prečital, bolj kočljive razprave po dvakrat, in sem marsikaj popravil. [...] Ko iz tolikih izkušenj ne bi vedel, da je pouk potreben, posebno pouk *de castitate, luxuria et causis eiusdem* [o čistosti, razkošju in njunih vzrokih], ne bi ga bil napisal. Vzroke greha in vzroke nečistosti sem precej obsežno razpravljal: naj dekle točno ve, od kod greh in zakaj je greh. Dotiskana je knjiga: *Mladeničem. Prvi zvezek. Obramba vere*. Prodajala se bo po 1 K[rono]. Pojutrnjem, 10. marca, pride že v trgovino. Pastirski list se precej razpečava. Tudi knjiga: *Ženinom in nevestam* se že bolj naročuje. O, ko bi Bog dal, da knjige pridejo med ljudstvo, da bi se moralno popravilo in da posebno mladina ne bi toliko grešila in svojega telesa oskrunjevala, potem pa rečem: *nunc dimittis, Domine servum tuum in pace* [Gospod, zdaj v miru odpusti svojega hlapca] (Jeglič 2015, 473–474).

Podobno je zapisal proti koncu marca, ko je minilo 12 let, odkar je bil postavljen za ljubljanskega škofa:

Le še to želim izpeljati, da bi se otroci bolje vzgajali in se vsi stanovi znali varovati grehov zoper šesto Božjo zapoved in da bi ne bilo nevrednih obhajil, moje knjižice bodo pomagale: toda duhovni še nimajo smisla zanje. Izročim zadevo presvetemu Srcu Jezusovem v tabernaklju. Ako so morda zares škodljive, naj ne pridejo med svet. Vendar se mi pa zdi, da se jih pekel boji, ker je na prvo *Ženinom in nevestam* tolik vihar povzročil. V Boga zaupam in Marijo (Ibid., 476).

Vse bolj se opaža, da je Jegliča najbolj skrbelo grešenje mladine zoper šesto Božjo zapoved, vendar v tem primeru ni

šlo samo za greh, ampak tudi za ogrožanje zdravja. Tako je vsaj mislil Jeglič. Za primer vzemimo daljši citat iz njegovega dnevnika, kjer poroča, kako je zbral duhovnike na posebni konferenci, ko je med aprilom in julijem naredil sedem kaničninih vizitacij v sedmih župnijah:

Število zunanijh grehov zoper sveto čistost se je mnogo zmanjšalo; ponočevanja, grešnega znanja, plesov je le še prav malo in skrivaj. [...] Grehov *masturbationis* [samoza-dovoljevanja], in sicer zatajenih, je še dosti. Kolikokrat mi je srce krvavelo! Duhovniki se kljub moji sinodi in mojim navodilom ne morejo otresti pregloboko ukoreninjenih predsodkov, pa ne upajo po grehih izpraševati, posebno ne pri dekletih, da jih ne bi pohujšali; ne verjamejo, da so pohujšani ne le fantje, ampak tudi mnoga dekleta, in sicer skoraj bolj in še bolj zamlčujejo. Oh, koliko jih radi tega skrivnega greha tudi telesno trpi iz napačne sramežljivosti. Veliko sem molil in premišljeval, kako bi duhovne poučil in navadil za dobre spovednike. Kaj mi pomagajo moje knjižice, ako se jih duhovni boje in jih ne bodo razpečevali. Sklenil sem, da ob koncu vizitacije zberem vse duhovne na posebno konferenco. Sklical sem jih na Homec dne 1. junija. Prišli so skoraj vsi. Izpeljal sem te-le misli: 1. Ne le fantje, tudi dekleta so vdane skrivnemu oskrunjevanju svojega telesa; 2. pri dekletih se začne greh, ko se začne njihov »čas«, navadno po dvanajstem letu starosti; 3. dekletce ne ve, kaj pomenja tista kri, vsa iz sebe začne se tipati, začuti naslajevanje in greh nadaljuje; 4. pri spovedi tega v začetku povedati ne zna in se sramuje, pa živi v grehu leta in leta, pa tudi v zamlčevanju; 5. greh je škodljiv, ako se več časa nadaljuje, postane dekle na spolnih organih bolešno in ker so spolni organi po živcih zvezani z možgani, pa pobujeni vzbujajo nečiste misli in

želje, od tod izredno hude nečiste misli in želje, po katerih se iznova vzbujajo nespodobni telesni občutki; 6. iz tega se razvidi, zakaj je greh precej splošen in zakaj si moramo prizadevati, da ga zasledimo in potem preprečimo; 7. potem povem, kako sem jaz prišel do tega spoznanja, koliko sem se boril, da sem stare predsodke premagal, in koliko sem trpel v duši, dokler sem se prerinil do sedanjega postopanja pri izpovedovanju; 8. postopanje nekoliko opišem in povem razne bolj markantne slučaje; povem, kako se naj postopa, da se zasledi greh, storjen pri plesih, pri ponočevanju, na samem; 9. povem, kako se mora deklica natanko poučiti, kako je greh nevaren za telo etc., kako je to velik greh in kaj sme na svojem telesu storiti, česa pa ne (umivanje, pogledi); 10. povem tudi o mojih tozadevnih uspehih, toda edino le pri onih, katerim povem natanko, kaj sme na telesu storiti, česa pa ne; 11. slično se postopa z mladeniči, ki pa nekoliko manj zamolčujejo; 12. povem še, kako je pomenljiv pouk *de usu matrimonii* [o izvrševanju zakona], pa je radi nevednosti mnogo mater bolehnih, da, jako bolehnih; 13. na zadnje razložim namen mojih knjižic do sedaj: a) *Ženinom in nevestam*, b) *Dekletom* I. zvezek. *O krščanskem življenju*, ki so spisane edinole na podlagi teh prebistrih skušenj, naj se torej med ljudstvom širijo. Z uspehom konference sem bil izredno zadovoljen (Jeglič 2015, 479–480).

Da ni šlo za Jegličevo kaprico ali zavajanje duhovnikov, ugotovimo, če vemo, da so Jegličeve misli izrazito povezane z deli njegovih sodobnikov, znanih zdravnikov. Predvsem pride v poštev Richard von Krafft-Ebing in njegovi dve deli, *Psychopathia Sexualis* – ki je bila izdana leta 1886, ob avtorjevi smrti leta 1902 pa je izšel že 12. ponatis – in delo z naslovom *Über gesunde und kranke Nerven*. Slednjega Jeglič tudi

omenja v delu *Mladeničem*, kjer zapiše, da Krafft-Ebing, ki ni veren mož, trdi, da se zaradi razuzdanosti lahko razvije cela vrsta živčnih bolezni, od katerih se slabi delovanje hrbtenice (Polajnar 2008, 91). Da je bil »na tekočem« s pisanjem o tozadevnih zadevah, nam potrdi tudi Jeglič sam. V Škofijskem listu je namreč zapisal: »Jaz sem najbolj uvažene knjige prečital; dobil pa sem tudi v tem oziru izredno mnoge izkušnje po deželi; molil sem in premišljeval in se nazadnje za delo odločil« (*Škofijski list* 1910, št. 2).

Jeglič je torej verjel, da ne gre samo za greh, ampak da je takšno početje tudi zdravju škodljivo, zato je pohitel s tiskanjem knjižic. Avgusta je zapisal v dnevnik:

Ravnokar sem dovršil spis: *Mladeničem. 2. zvezek. Življenje po veri*. Gradiva se mi je mnogo nabralo; bo gotovo deset tiskanih pol. Pouk staršem o vzgoji je dotiskan in vezan (10.000 iztisov). Zdi se mi, da bo knjiga jako dobra. Iz Katoliške bukvarne se mi piše, naj pripravim drugi natis knjige: *Dekletom. Prvi zvezek*, ker od 6000 iztisov jih je le še kakih šesto na razpolago. *Deo gratias* [Bogu hvala]! Še bolj pa me veseli, ko iz izpovednice vem, da knjiga dekletom mnogo koristi in bo dosegla namen. Bogu sem hvaležen za posebno pomoč pri spisovanju teh knjižic: molim vsaki dan za dober uspeh (Jeglič 2015, 484).

Novembra so bile že vse knjižice natisnjene, vmes pa je Jeglič o sveti čistosti poučil še novinke v Mekinjah, ki so hotele podati zaobljube in ki so bile na vrsti za kanonično izpraševanje:

Že dvakrat sem novinkam pred obljubami kaj več povedal o sveti čistosti: 1. kdo ne bi smel napraviti obljub, 2. od kod

nečiste skušnjave tudi po obljubah in 3. da ni greh, kar je treba na sebi storiti za snago posebno o »času ženskem«. Ker sem iz lica in iz posebne hvaležnosti razvidel, da jih o tem nikdo ne pouči, pa imajo mnogo notranjih skrbi in dvomov, sem tako postopal tudi tega dne. Videl sem, kako se jim je srce olajšalo. *Deo gratias* [Bogu hvala]! [...] Knjiga *Mladeničem*. 2. zvezek je ravnokar dotiskana. Upam, da je dobra, ima polno lepih naukov, sam sebi se čudim, da sem kaj takega mogel spisati: zares, pomagal mi je Sveti Duh, ki je škofom posebno obljubljen. V *Škofijskem listu* sem napisal člančič: »Moje knjižice«, v njem razlagam razloge, zakaj sem jih zapisal, rad bi izpodbil razne predsodke zoper tako dalekosežne nauke proti dosedanji povsod ukoreninjeni navadi. Predsodki so taki, da knjižic še naši listi nočejo naznaniti. Le kritike, in sicer jako ugodne, so prinesli: *Čas*, *Dom in svet*, *Voditelj*. Zaupam na pomoč Božjo, da bodo knjižice posegale prav globoko v družinsko življenje. (Ibid., 492–493)

Jegličeva (spolna) vzgoja v drugih knjižicah

Doslej smo se že seznanili z glavnimi poudarki rdeče brošure *Ženinom in nevestam*, zdaj pa si pogledjmo še vsebino naslednjih treh knjižic iz leta 1910: *Staršem: Pouk o vzgoji*, *Mladeničem*. II. zvezek: *Življenje po veri* in delo *Dekletom*. Prvi zvezek: *Krščansko življenje*. Vsebini brošure *Mladeničem*, I. zvezek: *Obramba vere* ne bomo posvečali pozornosti, saj v njej Jeglič piše o razlogih za vero, o začetkih krščanstva, o Katoliški Cerkvi, o evangelijih, začetku sveta in razlogih za ločitev od Cerkve (Focij in Luther) (Jeglič 1910b), kar pa nas na tem mestu ne zanima.

Za knjižico *Staršem* Jeglič pravi, da

podaja prav točen pouk, kako naj se obnaša žena, ko jo Bog blagoslovi in postane mati, da ostaneta zdrava ona in otrok; potem podaja natančen, podroben pouk o vzgoji otroka od poroda dalje, skrbno pojasnjuje, kako postopati, da bo otrok dušno in telesno pripravljen za čas spolnih bojev; podaja se tudi način sramežljivega spolnega pouka o potrebnem času. Knjiga obsega vzgojo deklic in fantičev do njihovega 15. ali 16. leta (*Škofijski list* 1910, št. 12).

Glede spolnega pouka v tej knjižici Jeglič navaja, da je potrebno vzgajati otroka v pravem duhu že od rojstva. Mati naj ga nikdar ne kopa z golo roko, ampak s krpo ali z gobo. Bratje in sestre ne smejo nikoli biti skupaj goli in prisotni pri kopanju katerega izmed njih. Otroka je potrebno navaditi na čistočo telesa in obleke, da se mu kmalu razvije gnus do nesnage. Prav tako ga je potrebno poučiti, naj svojo potrebo opravlja na samotnem kraju in naj ima »dotične telesne kraje pokrite« in se jih ne dotika (Jeglič 1910d, 61). Otroku je treba že zgodaj vzbuditi »nežno sramežljivost« in ga držati čimbolj doma, drugače se pohujša v družbi odraslih ali po tujih hišah. Vseskozi mu je potrebno razlagati, da Bog zapoveduje telesno in dušno čistost: »Otrok naj čuti nevarnost in slabost, pa zato potrebo pomoči Božje. Pomoč Božjo pa dobi, kdor prosi, kdor moli in kdor prejema prav pogosto svete zakramente« (Ibid., 67). Dalje Jeglič navaja primere, kako otrokom odgovoriti na vprašanje, od kod pridejo otroci. Če navedemo njegov osnovni primer: »Otroci pridejo od Boga, on jih da staršem, da zanje skrbe in jih zopet nazaj k Bogu pripeljejo« (Ibid., 68). Dalje navaja veliko daljše in bolj zapletene primere, pri katerih se velikokrat uporablja simbolika cvetja in semena (Ibid., 70, 76).

Jeglič postane pravi zdravnik v odlomku, kjer piše o grešenju zoper sveto čistost. Njegovo pojasnilo je podobno tistemu, ki smo ga že spoznali, vendar veliko nazornejše:

Vedite, da skrivni grehi zoper svoje telo škodujejo duši in telesu. Najpoprej bi se mogli dotični spolni udje pokvariti. Ako deček greh zgodaj začne, je mogoče, da se mu spolni ud prav ne razvije; mogoče je, da naposled, ko doraste, pa greh nadaljuje, na tistem kraju oboli, kar dokazuje mnogo zgledov po hišah in po bolnišnicah; da, marsikak nečistnik postane nesposoben za zakonsko življenje. Od spolnih delov vodijo živci do hrbtenice in v možgane. Ako se dražijo spolni deli, razdražujejo se tudi živci, in bi mogli postati bolj slabi, razdražujejo se nepotrebno hrbtenica in možgani, kar more tudi biti jako škodljivo; hrbtenica bi se mogla sušiti, možgani bi mogli opešati in preprečilo bi se pravo mišljenje; da, v bolnišnicah se nahajajo norci, ki so radi tega greha taki postali (Ibid., 83–83).

Navaja različne razloge za takšno poželjivost. Včasih so krivi starši, mehkužna vzgoja, nesramni zgledi in grda govorica, medsebojno zapeljevanje ali pa pretesna obleka. Za slednjo ima Jeglič zanimivo razlago:

Pri fantičih more grehu dati povod tudi obleka, ki je med nogama pretesna. Taka obleka ga ravno na spolnem kraju pritiska in drgne in bo povod, da se začne tudi sam z rokami tipati. Tudi zadrževanje naravne potrebe draži spolne ude in nagiba fantiča in deklico, da bi se jih dotikal (Ibid., 85).

Jeglič svetuje, da je potrebno vzpostaviti z otrokom pravi odnos in zaupanje, da nam je pripravljen povedati vse svoje

občutke, da se greh pravi čas prepreči. V njem je treba vznujati gnus do greha, ne pa ga karati ali pretepati. Fantiča je treba poučiti na takšen način:

Nikoli se ne dotikaj samega sebe iz poželjivosti. Ko bi se pa dotaknil, ko se greš kopati, ali ko se včasih v hladni vodi hitro umiješ, da odpraviš umazanost telesa, ali bi se rahlo dotaknil iz gole radovednosti in bi se dotaknil le nekoliko, kaj malega in površno, da poželjivosti ne zbudiš, bi pa tak dotikljaj ne bil greh. Umiti se in skopati je še zdravo, da noben del telesa ni umazan, ampak so vsi snažni (Ibid., 90).

Deklico pa je po Jegličevem mnenju ob pojavu prve menstruacije potrebno poučiti tako:

Prišel bo namreč dan, ko boš čudno onemogla in zoper-na in v spolnem delu telesa boš izgubila nekoliko krvi. To se pri zdravem dekletu dogodi vsake štiri tedne in je dokaz, da njeno telo dozoreva. Pri materi je ta kri hrana njenemu otroku; dokler pa otroka ni, mora kri ob pravem času iz telesa. [...] Tega se pa prav nič ne boj, ni nevarno. Edino na to pazi, da tistega dne ne delaš preveč in se ne prehladiš [...] Da ti pa kri na telesu ne zastane in se ti telo ne vname, ali te radi strjene krvi začne srbeti, vzemi na skrivnem mlačne, ne mrzle, vode in se rahlo in sramežljivo na dotičnih delih umij ... (Ibid., 90–92).

Delo *Mladeničem, II. zvezek: Življenje po veri* je škof spisal z vsestranskim namenom.

V njem razvijam mladeničevo življenje, kakršno bi moralo biti, in sicer sestavno, vsestransko in tako, da bo mladenič

sam izpoznal, da mora res tako živeti, ako hoče biti plemenit, srečen, vesel, zadovoljen in zdrav. Obširno razpravljam o treznosti in zmernosti, še bolj obširno pa o sveti čistosti in o ostudni za dušo in telo nevarni nečistosti ter o prilikah, kjer se ta grozni sovražnik našega dušnega in telesnega zdravja goji in krepi. [...] Prizadeval sem se mladeniča poučiti o nečistem grehu, namreč, kaj je greh in zakaj, kaj pa ni greh in zakaj: ta pouk je natančen, ker iz izkušenj vem, da ga mladenič želi, rad sprejme in dobi novega poguma boriti se zoper strašno poželenje (*Škofjski list* 1910, št. 12).

V tej knjižici se Jeglič, kot smo navedli že zgoraj, zanaša na zdravnika Kraffta-Ebinga, morda pa tudi na druge, npr. na Cristopha Wilhelma Hufelanda, enega izmed najbolj znanih nemških zdravnikov prve polovice 19. stoletja, na katerega se nanaša tudi v knjižici *Dekletom* (Jeglič 1910a, 65). Jeglič v knjižicah tudi sicer navaja določene vire (Jagodic 1944, 21). Vendar pa Jeglič ni navedel točnega citata iz Hufelandove knjige, da bi s tem pokazal, od kod je vzel nekatere primere.

Zdravnik Hufeland pripoveduje o mladeniču, ki je trdil, da je nemogoče čisto živeti. Prepustil se je nečistosti, in kaj se zgodi? Ko je bil star šele dvajset let, je že umrl, sit življenja. Profesorji na vseučilišču v Erlangenu pišejo leta 1903 visokošolcem v odprtem pismu: »Zdržnost je mogoča, nikdar ne škoduje zdravju, marveč koristi duši in telesu.« Tudi zdravniški odsek na vseučilišču v Kristijaniji je podal sledečo izjavo: »Po naši izkušnji je popolnoma kriva in napačna trditev, da čistost in zdržnost škodujeta zdravju. Mi ne vemo za prav nobeno bolezen in za prav nobeno slabost, ki bi nastala iz deviško čistega življenja« (Jeglič 1910c, 35–36).

Posebnost te knjižice je, da se škof na veliko razpiše o pijančevanju; temu problemu nameni precej strani (Ibid., 62–89). O problematiki razpreda z vseh zornih kotov: uporablja citate iz Svetega pisma in zelo natančno razlaga o škodljivosti alkohola na telesno zdravje. Jegličevo razumevanje delovanja naših organov je več kot le osnovno – kako pravilno je, pa ostaja stvar razprave. Škof je osredotočen na naslednje organe: želodec, jetra, ledvice, srce in možgane z živčevjem. Žal zopet manjkajo citati, da bi vedeli, katera dela je Jeglič prebiral (Ibid., 70–75). Če ima zaradi tega knjižica pridih resne strokovnosti, po drugi strani najdemo v njej tudi malo manj posrečene primere. Eden takih je iz knjige o jezuitih na bojnem polju nekega P. Rista:

Vojaški zdravnik mi je namignil, naj nekega ranjenega častnika opozorim, da bo moral umreti; rana se mu namreč ne bo zacelila, ker mu je kri radi poprejšnjega razuzdanega življenja pokvarjena. S častnikom sem začel razgovor in ga vprašal, če ve, da je zanj kaj slabo. »Da, da,« odgovori žalosten, »rana se ne celi, povečava se od dne do dne.« Vprašam ga, če ve, odkod to prihaja? Solznih oči mi odgovori: »O da, dobro vem; razuzdano sem živel.« V spravo za grehe je Bogu rad daroval svoje življenje. (Ibid., 99)

Zanimivo v tej knjižici je obenem to, da se Jeglič dotakne tudi homoseksualnosti. Piše takole:

Pogled bolj površen in iz radovednosti na golo osebo istega spola, npr. pri kopanju, ni smrten greh, ker ni posebna nevarnost za poželenje; to da je pogled trajen, premišljen, pozoren bi bil radi nevarnosti smrten greh. [...] Dotikovanje osebe istega spola na nespodobnih krajih je smrten greh, razen ako je za to poseben razlog, npr. pri zdravni-

ku ali za pomoč bolnikom. Kako velik greh mora biti šele nespodobno dotikovanje drugega spola! Saj se dogodi iz poželjenja in vzbuja zopet silne strasti in poželjenje. [...] Telesna združitev zunaj zakona je vselej smrten greh; razne neobzdanosti strasti izvirajoče okoliščnosti tak greh še povečajo. Tako dejanje s sorodno osebo je krvoskrunstvo in posebno težak greh; z osebo istega spola je mutasti ali sodomski greh, ki v nebo vpije [...] (Ibid., 96–97).

Izpostavili bi še natančen pouk o pripravi na poroko in o tem, kako ustvariti družino. Jeglič poda zelo natančna navodila, kako izbrati nevesto in kakšne lastnosti naj ima, kako se je potrebno pripraviti telesno in duhovno, kako je treba izpeljati snubitev ali pa se odločiti za samski stan (Ibid., 154–174). Škof pravi, da se ni pametno poročiti, če nisi finančno preskrbljen; raje naj mladenič varčuje in se poroči kasneje: »Ako pa nimaš nič, pa si zraven še neroden, da ne znaš ničesar zaslužiti, ali pa vse koj po grlu poženeš, ne ženi se, ostani samec, da boš trpin sam, ne pa še Tvoja žena in Tvoji otroci« (Ibid., 164–165).

Za konec še delo *Dekletom*, v katerem je Jeglič uvodoma zapisal: »V tej drobni knjižici Ti hočem govoriti o Tvojem večnem in časnem namenu, o lepih čednostih Tvojega srca, o nevarnostih, strasteh in grehih, ki Ti prete, o pripomočkih za zmago, o misli na zakonski stan, katerega si boš skoraj gotovo izbrala, o sveti čistosti in grehih zoper njo. Pazljivo jo prečitaj!« (Jeglič 1910a, 2). Nauki, ko škof govori o domišljiji, zmernosti, pokvarjenosti, plesu, zakonskem življenju, zarokah, menstruaciji, čistoči telesa, živčevju itd., so podobni kot v ostalih knjižicah ali zapisih v dnevniku, razen v posebnostih, kot sta npr. zagledanost v lepotne ideale (vzvišenost, narcizem) in hujšanje. O slednjem Jeglič pravi:

Pa tudi na Svoje telo moraš paziti. S pridnim delom si ga boš utrdila; ne boj se vsakega vetrca, da ne boš preveč mehkužna. Okoli pasu se nikar preveč ne stiskaj, ampak pusti, da se Ti telo lepo naravno razvije. Ako bi se stiskala, ker bi neumno želela biti prav tanka in vitka, bi si pokvarila ravno tisti del telesa, ki je za mater važen, in bila bi sama vzrok, da Ti bo v zakonskem stanu porod strašno mučen in smrtno nevaren (Ibid., 57).

Pri Jegličevem slogu pisanja je mogoče opaziti tudi napeljevanje k priznavanju greha. Prakso iz spovednic je prenesel na papir: »Pogumno sva pogledala v temne strani našega notranjega življenja. Kaj ne, sama se nisi zavedala, da je toliko hudega v Tebi!« (Ibid., 38).

Zaključek

Knjižice, ki jih je v letih 1909 in 1910 spisal in natisnil ljubljanski knezoškof Anton Bonaventura Jeglič, so v slovenskem javnem prostoru pustile močan vtis »spolnega škandala«. Jegličeve iskrene namere o pravilnem krščanskem nauku o spolnosti, opisanem v knjižici *Ženinom in nevestam*, pa tudi skrb za zdravje in življenje njegovih vernikov nasploh so liberalci izkoristila za zaostritev kulturnega boja, in sicer z napadi na knezoškofa, ki je veljal za sivo eminenco katoliškega političnega tabora. Kot je mogoče razbrati iz Jegličevega dnevnika, sta bili omenjeni leti tudi zanj osebno čas hudih notranjih preizkušenj. Poleg iskrenih knezoškofovih namer o krščanskem pouku o spolnosti iz knjižic veje določeno poznavanje medicinske stroke, vsaj iz literature s konca 19. stoletja. Na koncu se je ves škandal dokaj hitro polegel in knezoškof Jeglič je natisnil še več knjižic, v katerih se je poleg

spolnosti dotaknil še drugih tem (pravilne vzgoje otrok, alkoholizma itd.). Desetletje kasneje so njegovi sopotniki knjižice označili kot zelo pomembno literaturo za vzgojo otrok, ki so jo v obdobju med obema vojnama priporočali v branje (Jagodic 1944, 49).

Reference

Časopisni viri

Škofjski list, 1908–1910.

Objavljeni viri

Jeglič, Anton Bonaventura. 2015. *Jegličev dnevnik: znanstvenokritična izdaja*. Ur. Blaž Otrin in Marija Čipić Rehar. Celje: Celjska Mohorjeva družba.

Nadrah, Ignacij. 2010. *Spomini in semeniška kronika 1941–1944 Ignacija Nadraha*. Ur. Matjaž Ambrožič. Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije.

Literatura

Jagodic, Jože. 1944. *Škofa Jegliča seksualni pouk in vzgoja ljudstva*. Inavguralna disertacija. Ljubljana: samozaložba.

Jagodic, Jože. 1952. *Nadškof Jeglič: Majhen oris velikega življenja*. Celovec: Družba sv. Mohorja v Celovcu.

Jeglič, Anton Bonaventura. 1910a. *Dekletom, I. zvezek: Krščansko življenje*. Ljubljana: Katoliška tiskarna.

Jeglič, Anton Bonaventura. 1910b. *Mladeničem, I. zvezek: Življenje po veri*. Ljubljana: Katoliška tiskarna.

Jeglič, Anton Bonaventura. 1910c. *Mladeničem, II. zvezek: Življenje po veri*. Ljubljana: Katoliška tiskarna.

Jeglič, Anton Bonaventura. 1910d. *Staršem: Pouk o vzgoji*. Ljubljana: Katoliška tiskarna.

Jeglič, Anton Bonaventura. 1910e. *Ženinom in nevestam: pouk za srečen zakon*. Ljubljana: Katoliška tiskarna.

Kritik. 1909a. *Kaj pravi brošura škofa Antona Bonaventura?: Kritična razprava, I. zvezek*. Kranj: Tiskarna I. Pr. Lamperta.

Kritik. 1909b. *Kaj pravi brošura Antona Bonaventura?: Kritična razprava, II. zvezek*. Kranj: Tiskarna I. Pr. Lamperta.

Kritik. 1909c. *Kaj pravi brošura Antona Bonaventura?: Kritična razprava, III. zvezek*. Kranj: Tiskarna I. Pr. Lamperta.

Pocock, John Greville Agard. The concept of a language and the *métier d'historien*: some considerations on practice. V: *The Languages of Political Theory in Early-Modern Europe, Ideas in Context*, 19–38. Ur. Anthony Pagden. Cambridge: Cambridge University Press.

Polajnar, Janez. 2008. »Pfuj! To je gerdo!«: K zgodovini morale na Slovenskem v dobi meščanstva. Celje: Zgodovinsko društvo Celje.

Skinner, Quentin. 1969. Meaning and Understanding in the History of Ideas. V: *History and Theory* 8, št. 1: 3–53.

Skinner, Quentin. 2002. *Visions of Politics: Vol. 1, Regarding Method*. Cambridge: Cambridge University Press.

Škerbec, Matija. 1957. *Pregled novodobnega slovenskega katoliškega gibanja*. Cleveland: samozaložba.

Zabukovnik, Janez. 1907. *Zaročencem in zakonskim* (druga izdaja). Ljubljana: Katoliška tiskarna.

Sex Education of Prince-Bishop Anton Bonaventura Jeglič (1909–1910)

Summary

The Prince-Bishop of Ljubljana, Anton Bonaventura Jeglič, was known for his opposition to anything that could scandalize the people. In 1908, at a diocesan synod, he pledged to write booklets intended for education of the faithful in a very broad context. In 1909, the first booklet, titled *To Grooms and Brides*, was published. The booklet caused quite a stir due to almost graphic descriptions of marital sexual life. Jeglič's political opponents, the Slovene liberals in the Duchy of Carniola, seized the opportunity to discredit the bishop. Besides disparaging Jeglič in the newspapers, they published three special booklets that mocked the bishop's writings and analysed his teachings in a "critical light". They were particularly focused on his precise writing on sexual education. The brochures were translated and distributed abroad, where the bishop was even labelled a pornographer. Jeglič was mentally devastated and even contemplated retirement, himself partly to blame for the situation, as he had decided to publish without prior consultation and allowed the brochure to be sold to everyone. With the help of the clergy, the Farmers' Union, and especially the political actors of the All-Slovenian People's Party, who came to the bishop's defence by organizing support rallies, the uproar began to die down toward the end of 1909. The following year, Jeglič wrote and completed four other booklets: *To Young Men* (volumes I and II), as well as *To Young Women* and *To Parents*. These booklets likewise partially deal with sexual education of the faithful from the Catholic standpoint. His writings, however, were not

based solely on theological grounds, but also incorporated the contemporary state of the medical profession, as the bishop was well-versed in contemporary medical literature and relied on it in his works.